

ЯРОВЕНКО

Тетяна Сергіївна
tsyarovenko@mail.ru

УДК 330.322.3:37

ОСОБЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ У СФЕРІ
ОСВІТИ УКРАЇНИPECULIARITIES AND RISKS OF INVESTMENT PROJECTS IN THE
EDUCATIONAL SPHERE OF UKRAINE

к.е.н., докторант, доцент
кафедри статистики, обліку
та економічної інформатики,
Дніпро-петровський
національний університет
імені Олеся Гончара

Стаття присвячена виявленню специфічних особливостей та ризиків реалізації інвестиційних проектів у вітчизняній освітній сфері задля забезпечення її розвитку шляхом широкомасштабного залучення інвестицій на різних рівнях. В статті визначено перспективні напрями освітнього інвестування, обґрунтована необхідність впровадження проектного підходу, як системи взаємопов'язаних інвестиційних проектів.

Статья посвящена выявлению специфических особенностей и рисков реализации инвестиционных проектов в отечественной образовательной сфере ради обеспечения ее развития путем широкомасштабного привлечения инвестиций на различных уровнях. В статье определены перспективные направления образовательного инвестирования, обоснована необходимость внедрения проектного подхода, как системы взаимосвязанных инвестиционных проектов.

The article is dedicated to revealing specific peculiarities and risks of realizing investment projects in the domestic educational sphere for the sake of ensuring its development through large-scale attraction of investments at multiple levels. The paper defines the prospective investment directions. Further substantiation is given to the necessity of implementing the project-based approach, as a system of inter-connected investment projects, in the course of formulation of the investment policy in the educational sphere.

Ключові слова: інвестиційні проекти, ризики, освіта, проектний підхід

Ключевые слова: инвестиционные проекты, риски, образование, проектный подход

Keywords: investment projects, risks, education, project-based approach

ВСТУП

Основним інструментом управління інвестиційним розвитком сфери освіти, практичною реалізацією освітнього інвестування є інвестиційні проекти, які обґрунтовують доцільність, ефективність, надійність, конкурентоспроможність й подальший розвиток навчальних закладів та сфери освіти в цілому.

Відповідно до «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [1], управління освітою повинно здійснюватися на засадах створення сучасних систем освітніх проектів та їх моніторингу. Національна доктрина розвитку освіти [2] передбачає удосконалення економічної моделі освіти шляхом запровадження змішаного фінансування інноваційних освітніх проектів. «Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття)» [3] у межах реформування наукової діяльності у системі освіти наголошує на необхідності розроблення та впровадження державної антимонопольної системи конкурсного відбору і фінансування програм, проектів з фундаментальної та прикладної науки. Тобто вітчизняне законодавство передбачає необхідність запровадження інвестиційних проектів у сфері освіти, але акцентуючи уваги лише на наукових та інноваційних. Зокрема можливість національних вищих навчальних

закладів отримувати на пріоритетних засадах передбачені державним бюджетом кошти для провадження наукової і науково-технічної діяльності, зокрема, наукових проектів закріплена у Законі України «Про вищу освіту» [4].

Сфера освіти України знаходиться у стані реформування, що, в умовах соціально-економічної нестабільності, позначається на суттєвому підвищенні ризиків освітнього інвестування.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Незважаючи на надані законодавчою базою та документами стратегічного характеру можливості й інвестиційну привабливість проектів у сфері освіти (про що свідчить світовий досвід), освітнє інвестування в Україні не набуло розповсюдження. Нині порядок, умови та механізм реалізації освітніх інвестиційних проектів відсутній, а трактування у нормативно-правових актах поняття «освітні інвестиційні проекти» не визначено. Крім того, постає закономірне питання щодо ефективності та доцільності реалізації освітніх проектів та програм, що потребує обґрунтування.

Провідні фахівці Сафонова В. [5] та Юхновський І. [6] зазначають, що залучати додаткові джерела фінансування, збільшуючи обсяг інвестицій у сфері освіти недостатньо. Необхідне забезпечення цільового використання інвестицій, які

направляються на пріоритетні й перспективні напрями, а не розпоршуються при цьому.

Питання щодо освітнього інвестування та його ризиків все частіше стають предметом обговорення такими провідними науковцями як: Сафонова В., Ващенко А., Кузеванова А., Зайков В., Абрамова І., Жилаєв І., Сабуров Е., Родина Н., Хижнякова Е. та інші. Вважається, що галузь освіти потребує довгострокових та досить ризикових інвестицій, що, як правило, не вигідно для інвесторів. На наш погляд, недостатність досліджень у цьому напрямі обумовлює необхідність розробки практичного механізму розробки та реалізації освітніх інвестиційних проектів, який впливатиме на ефективність інвестиційної політики у сфері освіти та, як наслідок, на її інвестиційний розвиток.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є виявлення особливостей та ризиків реалізації інвестиційних проектів у вітчизняній освітній сфері, визначення перспективних напрямів освітнього інвестування задля забезпечення інвестиційного розвитку на різних рівнях цієї галузі в Україні в умовах кризи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При виконанні роботи використовувались спеціальні методи дослідження, серед яких: методи критичного аналізу, наукової абстракції та узагальнення наукового досвіду із сучасних теоретичних досліджень; аналізу і синтезу, індукції та дедукції, системного аналізу; класифікаційно-аналітичний та абстрактно-логічний методи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Впровадження проектів в освітній сфері не є практикою в Україні, але у цьому напрямі вже зроблено певні кроки. Наприклад, на загальнонаціональному рівні реалізувався проект «Відкритий світ», метою якого було створення інформаційно-комунікаційної освітньої мережі національного рівня на базі технологій радіозв'язку четвертого покоління (4G). У межах проекту загальноосвітні школи мали отримати сучасне навчальне обладнання, цифрові лабораторії та мультимедійні комплекси за рахунок співпраці з провідними лідерами IT-ринку: Microsoft, Cisco, Intel, Erpson та Tguniti, а українські вчителі та школярі отримати можливість користуватись електронною бібліотекою уроків. Але це проект є скоріше благодійною акцією, ніж інвестиційним проектом. Попри це суттєвих результатів він не дав, а нині його призупинено.

В Україні державні та недержавні інвестиції у сфері освіти не реалізуються за принципом поділу на окремі інвестиційні проекти, що позначається на результативності й ефективності освітнього інвестування в цілому. Світова практика свідчить, що інвестування у сфері освіти доцільно реалізовувати у форматі проектного підходу, як системи взаємопов'язаних інвестиційних проектів. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність використання інвестиційних ресурсів та забезпечити виконання принципів: цільового фінансування,

пріоритетності та безперервності інвестування.

Система інвестиційних проектів повинна охоплювати всі рівні освітньої сфери, зокрема: загальнодержавний рівень, де освітні інвестиційні проекти матимуть статус загальнонаціональних, стратегічних та впливатимуть на сферу освіти в цілому; регіональний рівень, де інвестиційні проекти, які мають специфічні територіальні особливості, реалізуються за рахунок місцевих бюджетів та представників бізнес-структур регіону; рівень окремих навчальних закладів, який містить проекти, що є пріоритетними для певного суб'єкта освітньої сфери.

Проектний підхід щодо освітнього інвестування, який полягає у оформленні інвестиційних процесів у вигляді окремих (але взаємоузгоджених) проектів збільшить гнучкість і адаптивність впровадження інвестицій у сфері освіти, підвищить відповідальність за результати їх впровадження та забезпечить готовність суб'єктів цієї сфери до організаційних змін. Використання цього підходу у освітньому інвестуванні зумовлює й використання методів проектного аналізу [7] щодо оцінювання результативності, ефективності та надійності інвестицій, а також сільового і структурного планування та іншого інструментарію.

Найбільш значимими напрямками освітнього інвестування, які впливають на якість освітніх послуг і визначають інвестиційний потенціал, Сафонова В. вважає [5]: рівень професорсько-викладацького складу, навчально-методичного забезпечення, інтелектуального потенціалу і матеріально-технічної бази. Перспективними проектами освітнього сектору на думку Здіорука С. та ін. [8] є: упровадження технологій відкритої та онлайн-освіти, створення ефективної системи контролю та оцінки якості освіти, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців інженерно-технічних спеціальностей.

Інвестиційні проекти відкриття нових закладів освіти, або нових факультетів на базі вже існуючих закладів, є достатньо витратними. Крім того необхідною умовою їх реалізації є отримання відповідних дозволів Міністерства освіти і науки. Нині в Україні створення нових установ освіти відбувається лише на рівні дошкільної освіти, кількість закладів інших рівнів освітньої системи зменшується. Перспективним напрямом у цьому аспекті є інвестиційні проекти створення культурно-освітніх центрів на базі сільських шкіл, які включатимуть школу, бібліотеку, сільський клуб та спортивний комплекс. Більш розповсюдженими проектами є розширення, за наявності кадрового, матеріально-технічного та ін. забезпечення, напрямів підготовки (освітніх послуг) на базі вже існуючого навчального закладу.

Під час оптимізації мережі освітніх установ одним із заходів є укрупнення навчальних закладів через їх інтеграцію по горизонталі та вертикалі. Це також може розглядатися як інвестиційний проект, який надає можливість ефективніше реалізовувати систему ступеневої освіти, скорочувати терміни навчання та зменшувати витрати на підготовку фахівців. Іншим заходом оптимізації є делокалізація, яка включає

інвестиційні проекти створення представництв (факультетів, центрів, інститутів, філій) освітніх установ без надання їм статусу юридичної особи. Такі проекти, у контексті поширення кризових явищ у сфері освіти, повинні бути найбільш обґрунтованими, зокрема, з позицій маркетингу.

Державні освітні установи, які надають послуги на умовах державного замовлення, складають конкуренцію освітнім організаціям приватної форми власності. Тому найбільш перспективним напрямом інвестування на рівні цих установ виступає ринок додаткової професійної освіти (перепідготовки, підвищення кваліфікації) та дистанційного навчання. Адже цей ринок, зазвичай, не містить послуг, які надаються за державним замовленням. Не випадково в останнє десятиліття спостерігається бурхливий розвиток різноманітних бізнес-шкіл та тренінгів на світовому ринку освітніх послуг. Нині підрозділи комерційних організацій (корпоративні університети, навчальні центри, тощо), які надають такі освітні послуги в Україні є напівлегальними.

Фізичні особи, які надають платні освітні послуги (репетиторство, курси з вивчення іноземних мов, підготовка до складання іспитів, гуртки), не можуть конкурувати з державними та муніципальними освітніми установами, оскільки не наділені правом надання документу про освіту. Але попри це інвестиційні проекти щодо надання освітніх послуг цього типу мають достатньо високу інвестиційну привабливість для інвесторів, що пояснюється відносно невеликим обсягом вкладення інвестиційних ресурсів та підвищеним попитом на ці послуги у споживачів.

Далі за інвестиційною привабливістю йдуть послуги з практичної підготовки, але на сьогодні в Україні такі інвестиційні проекти не користуються успіхом. На жаль, задовольнити цей вид попиту на сьогодні не можуть ані навчальні заклади, ані курси з підготовки.

Серед ризиків, які можуть ускладнити реалізацію цілей і завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1], виділяють: нестабільність економіки, обмежений обсяг ресурсів; розшарування суспільства за матеріальним становищем сімей; негативний вплив складної демографічної ситуації; неприйняття частиною суспільства нових реформ; неготовність певної частини працівників освіти до інноваційної діяльності; недостатність підготовленості органів управління освітою.

Провідний науковець Абрамова І. [9] розглядає усю сукупність ризиків у освітній галузі, як цілісне поняття, визначаючи його як «педагогічний ризик». На відміну від цього Жилиєв І. [10] розглядає потенційні ризики національної системи освіти в умовах приєднання України до світової організації торгівлі. При цьому він наголошує, що ці ризики є наслідком не приєднання України до WTO, а неадекватного чи некоректного застосування правил GATS/WTO (зокрема, неспівпадіння їх тлумачення), а також наслідком інших обставин (зокрема, процесів

глобалізації та регіоналізації, які прискорюються) [10].

ВИСНОВКИ

Вважається, що галузь освіти потребує довгострокових та часто досить ризикових капіталовкладень, що, як правило, не вигідно для інвесторів. Тому першочерговим завданням розробки інвестиційної політики у сфері освіти є визначення напрямків залучення інвестицій, як системи взаємоузгоджених інвестиційних проектів, а також достовірне обґрунтування рівня їх ризикованості.

Список використаних джерел

1. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013р. №344 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – С. 18. – ст. 1783 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
2. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2002. – №16. – С. 11. – ст. 860. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
3. Про Державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття) : Постанова Кабінету міністрів України від 03.11.1993 р. N 896 / [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=896-93-%EF>
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] / Верховна рада України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – №37-38. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Сафонова В.Є. Розробка дієвого механізму процесу інвестування вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / В.Є. Сафонова // Теорії мікро-макроекономіки: зб. наук. пр. Академії муніципального управління. – К., 2010. – Вип. 34. – С. 88 – 104.
6. Юхновський І. Джерела формування інвестиційного потенціалу економіки України / І. Юхновський // Галицький економічний вісник. — 2010.– №4 (29). – С.61-67.
7. Ващенко А.А. Модель розвитку частного образования в современных российских условиях / А.А. Ващенко, А.Л. Кузеванова // Бизнес. Образование. Право. – 2013. – № 1 (22). – С. 136 – 142.
8. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи: зб. наук.-експерт. матеріалів / за заг. ред. С.І. Здіорука. – К.: НІСД, 2014. – 124 с.
9. Абрамова І.Г. Риск в професії учителя / І.Г. Абрамова. – Спб.: Образование, 1994. – 56с.
10. Жилиєв І.Б. Система освіти України в умовах приєднання до Світової організації торгівлі / І.Б. Жилиєв // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2010. – № 3. – С. 17 – 24.